

ELTE Germanisztikai Intézet

**Egy háromnyelvű, német-magyar-angol turisztikai
tanulói szakszóár koncepciójának a bemutatása**
- javaslatok új szakszóárak koncepciójának kidolgozásához -

**PhD-tézisek
Kriston Renáta**

Témavezető: Prof. Dr. Regina Hessay

Budapest
2009.

4. Kitekintés

A dolgozat próbálkozásnak tekinthető a német lexikológiában: Megpróbálja bizonyos aspektusokból elemezni a turizmust, illetve annak nyelvét. Kihívás lehetne a jövő számára a turizmus újabb jellemzőinek feltárása – természetesen más aspektusokból (pl. német, illetve magyar szakszókészítés kontrasztív vizsgálata). Továbbá rámutathat egy olyan szaknyelv további specifikumaira, mely szoros kapcsolatban van a köznyelvvél, és emellett jelentős mértékben veszt át angol elemeket.

A háromnyelvű turisztikai tanulói szakszótár koncepciója első próbálkozás a német lexikográfiában is. Elősegítheti további kutatások megvalósulását hasonló súlypontokkal (tanulói igények figyelembevétele) az egyynyelvű szaklexikográfiában. Emellett ösztönöz lehet újabb szakszótárak írására - más nyelvekben és szakmákban, az általam vizált koncepció alapján, illetve segítségével.

1. Célkitűzések és módszerek

A szakszótárak a tudás megőrzésével, illetve a szakterületek széleskörűvel nemcsak a lakosok, hanem a diákok és a szakemberek számára is nélkülözhetetlenek. Emellett fontos szerepet játszanak a kommunikációs folyamatokban is.

2002-ben a diplomamunkám során a foglalkoztatás és szakképzés szókészletét vizsgáltam magyar-német viszonyban. Ez adott ösztönzést arra, hogy folytassam a kutatási tevékenységet - most azonban más szakszókészítés áll a vizsgálat középpontjában: a turizmusé. Két okból esett a választásom erre a szakterületre: Egyrészt egyre kimerültebb a turizmus szerepe a nemzetgazdaságokban, ebből következik, hogy szükség van kézikönyvekre, illetve szótárakra. Másrészt személyes okai is vannak a választásnak: Idegenforgalom és szálloda szakos tanulmányaim, illetve fordítói munkám során sokszor szembesültem olyan problémákkal, amelyek megoldásához egy jó szakszótárra lett volna szükség. Ösztönzőként hatott egy szótárkonferenciát kidolgozására az is, hogy 2008-ig csekély számú turisztikai szakszótár jelent meg magyar-német, illetve német-magyar viszonyban.

A témaválasztás egyrészt a turizmus szakterület „jelentőségével”, másrészt a használati igényekkel indokolható.

A kutatás kezdetén azt vizsgáltam, hogy milyen magyar, illetve német vonatkozású szótárak állnak rendelkezésre a turizmus szakterületén. Az eredmény engem is meglepett: 2008-ig rendkívül kevés (szak)szótár adtak ki ebben a témában. Az egyetlen, ami addig megjelent, az is számlalan hiányszószókkal rendelkezik.

Mivel nem állt rendelkezésre egyetlen követhető minta sem, ezért egy új koncepció kidolgozása volt szükség. Ehhez azonban először meg kellett vizsgálni a turizmust magát, illetve annak nyelvét is. Ezen kutatások bemutatása a dolgozat első és második részében található.

2. A dolgozat felépítése

A disszertáció középpontjában a turizmus szakszókincsének komplex textológiai és lexikográfiai elemzése áll. A legfőbb cél az, hogy egy használatban szöveg koncepciója születessen, amely maximálisan figyelembe veszi a szótárhaználói igényeket.

A dolgozat első és második része szorosan összefügg egymással. Az első részben a turizmus szakszókincs jellemzőit vizsgálom, a második részben pedig a turizmus szaknyelv, illetve szakszókincs sajátosságait. A szöveg szabott keretek miatt mindkét részben csak olyan aspektusok vizsgálására volt lehetőség, melyek a koncepció kidolgozásának elengedhetetlen feltételei.

A dolgozat harmadik részében a szakszóképesség kérdések megvitatására kerül sor. A szakszóképesség elméletére támaszkodva a cél egy új szöveg koncepció – mely segítséget szolgáltat a jövőben új szakszókészítéskor – kidolgozása. Az elméleti fejtegetések után ezek gyakorlati megvalósítására vállalkozom egy háromnyelvű tisztszókészítési példáján keresztül.

A szakszókészítéssel kapcsolatban még két fontos kérdés merül fel, melyeknek véleményem szerint nagy jelentőségük lehet a jövőben: a szaknyelv-elajásítás, illetve a kombinált (szakszókészítéskor). Azt vizsgálom, hogy egy tanulói szakszókészítéskor mennyire követhető meg az idegen nyelvű szakszókészítéskor elajásítását, illetve miként valósítható meg egy tanulói

használati kör igényeit veszi figyelembe, másrészt a szakember, fordítók oldaláról is igény mutatkozott egy szakszókészítéskor.

A vizsgálatok során nyilvánvalóvá vált, hogy a szakemberek csoportja sem homogén: el kell különíteni a tanulókat (iskolai szintű, egyetemistákat) a már végzett, illetve szakmában dolgozó kutatóktól, fordítóktól. A használati kör további szűkítése azt eredményezte, hogy az elsődleges célcsoport a magyar anyanyelvű tanulók csoportja lett. Néhány hasonló szakmai tartalmakra kellett a szakszókészítéskor prezentálni (mint a szakemberekkel), de más módon: Náluk a fő hangsúly a szakmai idegen nyelv elajásítására esik (mivel turizmus szakon általában alapkövetelmény két szakmai idegen nyelvből tett nyelvvizsga). Így valósult meg a tanulói szakszókészítéskor gondolata.

A lexikográfiai döntések után a szakszókészítéskor a következő módon lehet jellemző: *passzív, általános tanulói szakszókészítéskor, mely terminológizált és idősebb szakszókészítéskor tartalmú, többnyelvű, nyomtatott, szöveges, alfabétkész, illetve együttes.*

A szöveget ezzel párhuzamosan kombinált szövegnek is lehet tekinteni: A német szakszókészítéskor definíciója mellett megadom a magyar, illetve angol megfelelőit. Új adatokat szerepel a szövegben a tematikus példák, mely az adott terminus további tartalmát tartalmazza.

bellől. Pl. az elsődleges turisztikai szaknyelv közé sorolható a szállodai, az utazásszervezés, illetve a turizmusmenedzsment nyelve.

A turizmus nyelve a használati kör alapján is tagolható, a következő módon: a turisztikai szaknyelvben dolgozók, illetve a szakemberek. Ennek alapján is osztályozni lehet a nyelvet: létezik egy szakmai köznyelv (lakások) és egy tudományos nyelv (szakemberek, tudások), illetve a szaknyelvben dolgozók nyelve. Mindhárom nyelvtípusban más elemek dominálnak, pl. a szakmai köznyelvben kevésbé fordulnak elő terminusok.

Emellett a turizmus nyelve kedveli a köznyelvi elemeket, és ez fordítottan is igaz a köznyelv gyakran használ turisztikai szakszavakat (*last-minute, voucher, luxus hajó, utazási szerződés stb.*)

3.3. Szóárkonceptió fűző elemei

A szóárkonceptiójának kidolgozása előtt először is elméletben vázolom a tervezés fázisát és bemutatom a lexicográfiai döntéseket. Ezen fázisok és döntések alapján került sor a turisztikai szóárkonceptiójának kidolgozására. A cél az volt, hogy modelláljam a lexicográfiai folyamatot – majd ennek alapján gyakorlatban valósítsam meg egy koncepciót.

A turizmus nyelvének komplexitása kihat a lexicográfiai gyakorlatra is. Elképzeltetlen egy koncepció létrehozása úgy, hogy nem vesszük figyelembe a használati csoport igényeit. A használatok mind a szakmai tudásban, mind a nyelvtudásban különbözhetnek. Fontos volt ehhez a célcsoport használati csoport igényeinek figyelembevétele, illetve jellemzőinek felismerése.

A célcsoport használati kört a szakemberek csoportjára korlátoztam. Egyébként nem készült ott egy turisztikai szóár, mely kifejezetten e

szóárkonceptiója a gyakorlatban. A kombinált szóárak öltete nem újonság, azonban mind az elméletben, mind a gyakorlatban alig foglalkoznak velük. A dolgozatban bemutatom ezen szóár típus előnyeit – a turisztikai szóárkonceptió példáján keresztül.

A koncepció kidolgozásához első lépésben a turizmus jellemzőit vizsgálom, majd ezután a turisztikai szóárkonceptió elemzése következett. A turizmus kapcsán a következő kérdések merültek fel:

- Mik a turizmus jellemzői és hogyan lehet a turizmust definiálni?
- Milyen különbségek vannak az egyes országok turisztikai rendszerei között?
- Lehet a turizmus tudományoknak tekinteni?

A fenti kérdések tisztázása után lehetett ráérni a turizmus szóárkonceptiójának a vizsgálatára. Ekkor a következő problémák látszódtak körvonalazódni:

- Milyen elemekből épül fel a turisztikai szóárkonceptió? Hogyan lehet a turizmus interdiszciplináris jellegét nyelvtanilag ábrázolni?
- Hogyan lehet leírni a szóárkonceptió sajátosságait magyarul/németül/angol viszonylatban?

A fenti kérdések tisztázása előfeltétele volt a szóárkonceptió kidolgozásának. Ha nem vizsgáljuk pl. a szóárkonceptió felépítését, nem lenne semmiféle fogódzó ahhoz, hogy milyen szavakat szerepeltessünk a szóárban (lemmaszelekció).

A dolgozat harmadik részében egy háromnyelvű turisztikai szakszótár koncepciójának kidolgozására került sor. Az itt vázolt vizsgálatok mindgyike az első, illetve második rész megfigyelésén alapul.

A metalexikográfia dinéletének bemutatása után a következő kérdésekre keresem a választ:

- Szükség van a szakszótárak esetében egy új vagy bővített tipológia kidolgozására?
- Milyen fiziológiai kell feltétlenül figyelembe venni egy szakszótár koncepciójának a kidolgozásánál?
- Hogyan lehet eljuttatni a használati igényektől egy szótár megalkotásáig?
- A turisztikai szakszókincs mely elemei kerüljenek be a szótárba?
- Miként érhető el majdnem optimális lemmaszekció?

A koncepció kidolgozásánál a kiindulási alap az volt, hogy bármely szakterület háromnyelvű szótárának a megvalósítása általános nyelvészeti, illetve (szak)lexikográfiai, meta(szak)lexikográfiai ismereteket feltételez, ezen felül rendelkezni kellene szakmai tudással is. Ebből következik, hogy egy adott szakterület (többnyelvű) szótárának a létrehozásához ideális esetben egy nyelvész és egy szakember együttes munkájára lenne szükség.

A dolgozat a fentiek alapján a következő felismerésen alapul:

A valóság nem az, hogy egy szakszótár egy szakember és egy lexikográfus közös munkájával születik meg. Előtte fordul elő az is, hogy valaki lexikográfus és szakember is egyben.

Ez kértetett arra (mivel turisztikai és lexikográfiai ismeretekkel is rendelkezem), hogy kidolgozzak egy olyan modellt, mely segíthet a „jóvot” szakembereinek további szakszótárak szerkesztésében. Ez a modell olyan lexikográfiai döntéseket tartalmaz, melyek elengedhetetlen feltételei egy koncepció megalkotásának.

3. Eredmények

3.1. Turizmus jellemzői

A turizmus történeti áttekintése során kiderült, hogy a turizmus szervezett formája a vizsgált országokban (Németország, Svájc, Ausztria, Magyarország, Anglia) eltérő módon valósult meg. Ezt főként a különböző természeti és gazdasági adottságok okozták, a legfőbb különbségek a természeti és gazdasági adottságok okozták, a legfőbb különbségek a szervezeti szabályozásban és a turisztikai termékekben mutatkoznak.

Ezenkívül a turizmus egy interdiszciplináris terület, mely a következő diszciplínákat foglalja magában: *szállodaipar, utazásszervezés, turizmusmenedzsment, képzésgazdaságtan, információ, statisztika, földrajz, marketing, valamint utazási jog, gasztronómia, szociológia és környezetgazdaságtan*. Vagyis a turizmus komplex fogalom, melynek középpontjában az utazás, illetve utazás áll, de gazdasági, társadalmi és ökológiai következményei is vannak.

3.2. Turizmus nyelvi sajátosságai

A turizmus nyelvének leírásánál a legfőbb nehezéget a turizmus interdiszciplinaritása okozza. A turisztikai szaknyelvet egy rendkívül összetett terminológia jellemzi, mely a fent felsorolt tudományágak elemeit egyesíti. Három csoportra osztható: az előképzés, a másodlagos, illetve harmadlagos turisztikai szaknyelv. Az egyik, illetve másik csoportba tartozást az határozza meg, hogy milyen a szerepük a turizmus nyelvén